

Het socio-vitaal minimum anno 2010

Bérénice Storms
Tim Goedemé
Karel Van den Bosch

December 2010

B E R I C H T E N

CENTRUM VOOR SOCIAAL BELEID HERMAN DELEECK
UNIVERSITEIT ANTWERPEN - Stadscampus

<http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be>

D/2010/6104/10

Inhoud

1. Inleiding	2
2. Op zoek naar een goede norm	2
3. De Europese armoedegrens	3
4. Een budgetnorm	4
5. De hoogte van de armoedegrens	5
6. Besluit	8
Bibliografie	9

1. Inleiding

Wat heeft een gezin minimaal nodig om rond te komen? Het antwoord op deze vraag heeft grote beleidsrelevantie. De sociale zekerheid heeft immers tot doel de financiële bestaanszekerheid van alle burgers te waarborgen wanneer bepaalde sociale risico's zich voordoen en de sociale bijstand moet instaan voor het waarborgen van een minimaal aanvaardbare levensstandaard. Of beide instituties daarin slagen, kan onder meer worden afgeleid uit de hoogte van de minimale uitkeringen. Om deze te evalueren is er een norm nodig die aangeeft wat minimaal noodzakelijk is om rond te komen. Het antwoord daarop is echter niet eenvoudig. In dit CSB-bericht gaan we dieper in op de meest recente schattingen van de bedragen die minimaal nodig zijn om menswaardig te kunnen leven. We presenteren resultaten van twee verschillende normen: de Europese armoederisiconorm en een recent ontwikkelde budgetnorm. Dit CSB-bericht is een update van een artikel dat eerder in het Tijdschrift voor Welzijnswerk verscheen¹.

2. Op zoek naar een goede norm

Op z'n minst twee vragen moeten worden beantwoord om te bepalen wat iemand nodig heeft om menswaardig te kunnen leven. Eén: wat wordt bedoeld met menswaardig kunnen leven? Twee: hoeveel inkomen heeft iemand minimaal nodig om menswaardig te kunnen leven?

We spreken van een menswaardig leven wanneer men menswaardig kan participeren aan de samenleving. Menswaardige participatie is er wanneer mensen een plaats kunnen opnemen binnen sociale netwerken (bv. het gezin, het werk, de school, de buurt, de vereniging, ...) en van hieruit betekenisvolle sociale relaties kunnen onderhouden. Met andere woorden, als mensen de gedeelde verwachtingen verbonden aan hun sociale posities (bv. ouder, collega, leerling, buur, bestuurslid,...) kunnen invullen en aldus meewerken aan de realisatie van essentiële maatschappelijke functies.

Hoeveel heeft een gezin dan nodig om menswaardig te kunnen leven? Om dit vast te stellen, bestaan verschillende methoden. Elk van deze methoden heeft z'n voor- en nadelen. Bovendien werken ze zeer veralgemenend. Daarom reflecteren de resultaten ook schattingen van wat *minimaal* noodzakelijk is. Wat iemand in een concrete situatie nodig heeft, moet dan ook op basis van bijkomende criteria – en wellicht een goede dosis gezond verstand – worden geëvalueerd.

Vier monetaire normen worden reeds lange tijd gebruikt om te bepalen wat minimaal noodzakelijk is om te kunnen deelnemen aan de samenleving: sociale minima, subjectieve normen, statistische normen en budgetnormen (Goedemé, 2006, 2008). De sociale minima in de sociale zekerheid en de bijstand voldoen niet als norm, gezien de hoogte van deze

---

¹ Goedemé, T., Storms, B. en Van den Bosch, K. (2010), 'Het socio-vitaal minimum. Update 2010' in Tijdschrift voor Welzijnswerk, 34(312): 30-37.

minimale uitkeringen ook is ingegeven door budgettaire overwegingen en bekommernissen in verband met activering. De vraag is dus eerder of deze minima wel volstaan dan dat deze als een zelfstandige norm kunnen dienen om de levensstandaard te evalueren. Bij subjectieve normen wordt aan de hand van grootschalige enquêtes gevraagd hoeveel iemand nodig heeft om rond te komen. De vraagstelling bepaalt echter in belangrijke mate het resultaat. Met andere woorden is een subjectieve norm niet erg betrouwbaar. Vandaag blijven nog twee normen overeind: een statistische norm en een budgetnorm.

3. De Europese armoedegrens

Sinds lang wordt armoede in de Europese Unie opgevolgd aan de hand van de zogenaamde 60% armoederisico-indicator. Het is dan ook één van de centrale armoede-indicatoren van de nieuwe Europese strategie 2020 waarbij wordt vooropgesteld om tegen 2020 minstens 20 miljoen Europeanen uit een positie van armoede of sociale uitsluiting te halen.

De 60% armoederisico-indicator is een statistische maat en vertrekt van de inkomensverdeling in elke Europese lidstaat om het percentage personen te schatten dat met een hoog risico op armoede leeft. Daarbij wordt vertrokken van het netto beschikbare inkomen (inkomen uit arbeid, sociale zekerheid, bijstand, giften en vermogen, verminderd met te betalen sociale bijdragen en inkomensbelasting). Omdat het inkomen moet dienen als indicator van de levensstandaard, wordt het in beperkte mate gecorrigeerd voor de huishoudsituatie. Doordat personen die samenwonen sommige uitgaven kunnen delen (huur, verwarming, ...) hebben ze immers samen minder dan het dubbele inkomen nodig van iemand die alleen woont om eenzelfde levensstandaard te bereiken (er zijn zogenaamde schaalvoordelen). In de regel is het extra inkomen dat nodig is om een vergelijkbare levensstandaard te bereiken met een kind extra ook minder dan het benodigde extra inkomen bij een bijkomende volwassene. Om hiermee rekening te houden wordt het totale inkomen van het huishouden gedeeld door de 'equivalente grootte' van het huishouden. De 'equivalente grootte' van het huishouden wordt berekend door aan elk lid van het huishouden een gewicht toe te kennen en vervolgens de gewichten op te tellen. Dit gebeurt overeenkomstig volgende schaal: de 'eerste' volwassene krijgt het gewicht 1,0 toegekend; alle andere gezinsleden van 14 jaar of ouder 0,5 en alle kinderen jonger dan 14 jaar 0,3. Voor een huishouden met twee volwassenen, een kind van 15 jaar, een kind van 12 en een kind van 9 is de equivalente huishoudgrootte dus gelijk aan 1 (eerste volwassene) plus 0,5 (tweede volwassene) plus 0,5 (kind van 15) plus 2 maal 0,3 (kinderen jonger dan 14).

Wanneer men het totaal netto gezinsinkomen deelt door de equivalente huishoudgrootte, bekomt men het gestandaardiseerd netto inkomen per huishouden. In het voorbeeld betekent dit dat indien het totale huishoudinkomen 3000 euro bedraagt (incl. lonen, kinderbijslag, studietoelagen), het gestandaardiseerd inkomen gelijk is aan 1154 euro (3000 euro gedeeld door 2,6). Aan alle leden van hetzelfde huishouden wordt hetzelfde gestandaardiseerd inkomen toegekend. De armoederisicodrempel ligt op 60 procent van het mediaan gestandaardiseerd netto inkomen (dit is het inkomen in het midden van de inkomensverdeling).

Behalve de redelijk betrouwbare meting, is het grote voordeel van deze armoedemaat dat hij vrij eenvoudig te interpreteren is. Bovendien laat hij een zinvolle vergelijking van evoluties doorheen de tijd en tussen landen toe en volgt de armoedegrens automatisch de stijging van de levensstandaard. Een belangrijk nadeel van deze armoedegrens is dat hij geen rekening houdt met vermogen en een aantal (moeilijk te meten) inkomens of minderuitgaven. Zo wordt er geen rekening mee gehouden dat sommigen meer gebruik maken van publieke goederen of diensten dan anderen (bv. gezondheidszorg, onderwijs, goedkope kinderopvang, goedkoop openbaar vervoer, sociale huisvesting,...) of dat sommigen een huis bezitten en anderen niet. Aan de andere kant worden ook verschillende noden en behoeften in belangrijke mate buiten beschouwing gelaten. Verder werd de grens relatief arbitrair door onderzoekers en politici vastgelegd en houdt hij slechts indirect rekening met veranderende opvattingen over wat minimaal aanvaardbaar is (zie Van den Bosch e.a., 2009 voor een kritische bespreking en Goedemé, 2009 voor een internationale vergelijking). Daarom is deze armoedegrens niet echt geschikt om in concrete situaties te bepalen hoeveel een gezin nodig heeft om rond te komen. Omdat de EU-norm vaak wordt gehanteerd om het aantal personen in armoede in een bepaald land te berekenen, presenteren we verder deze drempel voor België.

4. Een budgetnorm

De budgetmethode is de oudste, en in zekere zin ook de meest voor de hand liggende methode om te bepalen welk inkomen minimaal noodzakelijk is om rond te komen. De budgetmethode begint met de opstelling van een lijst of 'korf' van noodzakelijke goederen en diensten. Per 'item' (artikel of dienst) wordt een prijs vastgesteld. Hoeveelheid vermenigvuldigd met prijs levert een bedrag op per onderdeel van het budget, en de optelling van deze bedragen resulteert in het totaal budget (Bradshaw, 1993).

Voor de uitwerking van de Belgische budgetstandaard baseerden de onderzoekers zich op de *'Theory of Human Need'* van Doyal en Gough (1991), die stelt dat mensen pas volwaardig kunnen participeren aan de maatschappij als twee primaire en universele behoeften vervuld zijn, met name gezondheid en autonomie. Het komt er dus op aan om goede satisfactoren (producten en diensten) te zoeken die instaan voor de bevrediging hiervan. Deze satisfactoren (bv. brood, bakstenen huis, computer met internetaansluiting) zijn, in tegenstelling tot de behoeften die ze moeten vervullen, relatief, dit wil zeggen in hoge mate historisch en cultureel bepaald. Toch is het mogelijk ze te overkoepelen tot wat Doyal en Gough "intermediaire behoeften" noemen. Ons inspirerend op hun werk onderscheiden we er een tiental. Om volwaardig te kunnen deelnemen aan de samenleving, moeten personen beschikken over voldoende en adequate voeding, huisvesting, gezondheidszorg en persoonlijke verzorging, kleding, rust en ontspanning. Daarnaast moeten ze een veilige kindertijd hebben doorgemaakt, de mogelijkheden krijgen om betekenisvolle sociale relaties te onderhouden, zich veilig voelen en voldoende mobiel zijn.

De vertaling van deze intermediaire behoeften naar concrete goederen en diensten die in een Belgische samenleving minimaal noodzakelijk zijn, gebeurde door experts in nauwe samenspraak met gezinnen die met een laag inkomen moeten rondkomen. Zo veel mogelijk op basis van normatieve criteria (wetten, aanbevelingen, richtlijnen, ...) formuleerden ze

voorstellen over de concrete samenstelling (aard, kwaliteit, hoeveelheid, afschrijftijd en prijs) van de tien budgetkorven. Satisfactoren zijn tijd- en plaatsgebonden en variëren naargelang de socio-economische positie en samenstelling van het gezin. Initieel vertrokken de onderzoekers van een 17-tal Vlaamse typegezinnen die leven in welomschreven socio-economische omstandigheden: de gezinstypen beperkten zich tot alleenstaanden en koppels met maximaal twee kinderen. De leeftijd van het oudste kind in de typegezinnen was 15 jaar. Steeds werd aangenomen dat geen van de volwassenen in de typegezinnen betaald werk had, dat alle gezinnen hun woningen huurden, en dat alle gezinsleden in goede gezondheid verkeerden (Storms & Van den Bosch, 2009). Recent berekenden ze ook minimumbudgetten voor gezinnen die in Wallonië en Brussel wonen. Daarnaast breidden ze de leefsituaties van gezinnen verder uit naar werkenden, nieuw samengestelde gezinnen, ouderen, gezinnen met studerende kinderen en eigenaars (Van Thielen, Deflandre, Baldewijns, Boeckx, Leysens, Storms, Casman en Van den Bosch, 2010).

Het grote voordeel van budgetnormen in vergelijking met relatieve inkomensnormen is hun zeer concrete karakter: het is volledig duidelijk wat zij inhouden en welke concrete levensstandaard zij toelaten. Hoewel zij niet per definitie stijgen of dalen parallel met de mediane levensstandaard, zijn budgetnormen toch relatief omdat ze altijd vertrekken vanuit de concrete sociale en economische context waarin gezinnen leven. Toch zijn budgetnormen niet circulair, ten minste wanneer ze vertrekken van de minimaal noodzakelijke uitgaven voor een menswaardig leven en niet vanuit reële uitgavenpatronen van gezinnen (die vaak beperkt worden door hun beschikbare inkomen). Welke de noodzakelijke uitgaven zijn en wat een menswaardig leven precies inhoudt, kan echter niet volledig objectief bepaald worden. Ook budgetnormen zijn dus enigszins arbitrair, gezien de vele beslissingen die moeten genomen worden over de samenstelling van de budgetten en de prijsbepaling van de goederen en diensten die erin worden opgenomen. Daar tegenover staat echter dat budgetnormen – mits goed gedocumenteerd – volledig transparant zijn: het effect van iedere beslissing is volledig duidelijk, en wie het er niet mee eens is, kan een item schrappen of vervangen, de levensduur verlengen of verkorten, of de prijs aanpassen, en het effect op het totaalbudget doorrekenen. Deze flexibiliteit in het gebruik van budgetnormen, maakt dat zij als dusdanig ook goed dienst kunnen doen in het kader van budgethulpverlening en maatschappelijke dienstverlening. Hulpverleners krijgen zo de mogelijkheid om de budgetten flexibel aan te passen naargelang de individuele omstandigheden waarin gezinnen zich bevinden (gezinssamenstelling, extra kosten op het vlak van huisvesting, gezondheidszorg, mobiliteit, competentieontwikkeling...). Een laatste, niet onbelangrijk voordeel van budgetnormen is dat ze niet alleen toelaten een inkomen te bepalen dat minimaal noodzakelijk is voor een menswaardig bestaan, maar door hun concrete karakter tevens suggereren welke beleidsmaatregelen kunnen genomen worden opdat basisbehoeften voor iedereen betaalbaar zouden zijn.

5. De hoogte van de armoedegrens

Het bepalen van hoe hoog het inkomen minstens moet zijn om op een aanvaardbare manier aan de samenleving te kunnen participeren is één zaak, dit bedrag actueel houden een andere. Zo verwijzen de laatst beschikbare inkomensgegevens op basis waarvan de Europese armoederisico-indicator wordt berekend naar 2008. Ook werden de prijzen van de goederen

en diensten opgenomen in de budgetnorm vastgesteld in 2008. Daarom is het nodig de bedragen te actualiseren om te schatten hoe hoog het inkomen vandaag minimaal moet zijn om menswaardig te leven.

Gezien de budgetnorm zeer recent werd opgesteld, is de korf van goederen en diensten die erin is vervat nog steeds actueel. Een actualisering van de norm waarbij product per product bekeken wordt hoe de prijzen geëvolueerd zijn, leert ons dat sinds juni 2008 de budgetstandaard steeg met 1,5%. Deze gemiddelde kleine stijging is het resultaat van een stijging van de leefkosten (met gemiddeld 2,8%), een daling van de uitgaven voor duurzame consumptiegoederen (met gemiddeld 0,9%) en een stijging van de vaste kosten (met gemiddeld 0,5%). Ter illustratie geven we hieronder de Vlaamse budgetstandaard anno 2010 voor vijf typegezinnen.

Tabel 1. Geactualiseerde EU-norm (België) en budgetstandaard voor Vlaanderen in prijzen van november 2010 (bedragen per maand in euro).

	EU-norm	Budgetnorm	Verhouding budgetnorm tov EU-norm (%)
<i>Alleenstaande bejaarde vrouw, in goede gezondheid</i>			
eigenaar zonder hypotheeklasten	994	819	82
huurder in private sector	994	972	98
huurder in sociale sector	994	717	72
<i>Alleenstaande hulpbehoevende bejaarde vrouw, (geen extra medische kosten)</i>			
eigenaar zonder hypotheeklasten	994	964	97
huurder in private sector	994	1110	112
huurder in sociale sector	994	856	86
<i>Hulpbehoevend bejaard koppel, (geen extra medische kosten)</i>			
eigenaar zonder hypotheeklasten	1491	1379	92
huurder in private sector	1491	1551	104
huurder in sociale sector	1491	1348	90
<i>Niet werkende éénouder met 2 kinderen (4 en 8 jaar) in goede gezondheid</i>			
eigenaar met hypotheeklasten	1590	1852	116
huurder in private sector	1590	1602	101
huurder in de sociale sector	1590	1285	81
<i>Koppel, werkende éénverdiener met 2 kinderen (4 en 8 jaar) in goede gezondheid</i>			
eigenaar met hypotheeklasten	2087	2109	101
huurder in private sector	2087	1907	91

Indexering van de EU-norm in 2008 (EU-SILC 2009) op basis van de gemiddelde consumptieprijsindex. Indexering van de budgetnorm van juni 2008 naar 2010 op basis van indexen per product.

Bron: Eurostat, Statbel, eigen berekeningen.

Moelijker is de actualisatie van de Europese armoedegrens. In dat geval zouden we immers moeten weten hoe het mediaan gestandaardiseerd netto beschikbaar huishoudinkomen is geëvolueerd sinds 2008. Hiervoor zijn echter geen goede indicatoren rechtstreeks beschikbaar. Daarom nemen we een binnenweg. We verhogen de Europese armoedenorm in dezelfde mate als de gemiddelde evolutie in de prijzen van goederen en diensten die door huishoudens worden geconsumeerd. Dit is niet ideaal, gezien het mediaan inkomen meestal anders evolueert dan de index van consumptieprijzen². Met de crisis in het achterhoofd moet er dus voorzichtig worden omgesprongen met de hier gepresenteerde bedragen.

Een vergelijking van beide armoedenormen leert ons dat de budgetstandaard voor 65 plussers in alle gevallen onder de Europese armoedelijng ligt, behalve wanneer zij huren op de private huisvestingsmarkt. Voor alleenstaande, hulpbehoevende 65-plussers die een woning huren in de privésector ligt het noodzakelijke budget minimaal 13% hoger dan wat de Europese norm laat uitschijnen, koppels hebben minimaal 5% meer nodig.

Voor gezinnen op actieve leeftijd ligt de Europese armoedelijng boven de budgetstandaard wanneer deze gezinnen een woning kunnen huren in de sociale sector. Wanneer deze gezinnen hypotheeklasten dragen voor hun woning, is de Europese armoedelijng te laag voor een menswaardig bestaan (indien wordt vertrokken van mediane hypotheekkosten). Dit geldt in het bijzonder voor alleenstaanden met kinderen. Ook wanneer deze laatsten een woning huren op de private huisvestingsmarkt ligt de budgetstandaard boven de Europese norm. Voor koppels met kinderen die huren op de private huisvestingsmarkt ligt de budgetstandaard lichtjes onder de Europese armoedelijng. Kennelijk overschat de equivalentieschaal die in de Europese armoedenorm is ingebouwd de bijkomende kosten voor een tweede volwassene (volgens deze vormen die de helft van de kosten van een alleenstaande).

Een ander belangrijk verschilpunt betreft de kosten van kinderen. Volgens de Europese armoedenorm bedragen deze 30% van de kosten van een alleenstaande volwassene, tenzij de kinderen ouder zijn dan 14 jaar. Dan zijn ze even hoog als een tweede volwassene in het gezin en bedragen ze 50%. De berekening van de minimumkosten van kinderen op basis van de budgetstandaard leert ons dat deze sterk differentiëren en samenhangen met de leeftijd van de kinderen. Kinderen blijken vooral een extra kost met zich mee te brengen vanaf de leeftijd van zes jaar (voornamelijk wegens hogere uitgaven voor voeding) en nogmaals vanaf 12 jaar (vooral wegens hogere uitgaven voor voeding, onderwijs en mobiliteit). Verder hangt de minimumkost van kinderen ook af van de rang in het gezin (de bijkomende kost voor een tweede kind in het gezin ligt gemiddeld 20% à 30% lager dan deze voor een eerste kind) de socio-economische omstandigheden (de opvangkosten verbonden aan het uit werken gaan brengen een gevoelige meeruitgave met zich mee voor gezinnen met jonge kinderen) en de geografische context (het huren van twee-slaapkamerwoningen in vergelijking met één-slaapkamerwoningen is in Vlaanderen relatief duurder dan in Wallonië of Brussel).

---

² Tussen 2006 en 2008 steeg het mediaan inkomen bv. met 9,9% terwijl de consumptieprijsindex een verhoging liet zien van 7,2%.

6. Besluit

De vraag naar hoeveel inkomen een gezin nodig heeft, is een bijzonder belangrijke vraag, maar ze is zeer moeilijk te beantwoorden. Verschillende methoden zijn in gebruik, maar wellicht is de budgetmethode de meest geschikte. Niettemin worden internationaal – in het bijzonder in de Europese Unie – andere normen gebruikt om armoede te meten. De Europese armoederisico-indicator is een statistische norm die automatisch mee-evolveert met de gemiddelde levensstandaard in de samenleving en waarvan de hoogte relatief arbitrair werd vastgelegd. Hij is ontworpen om armoede internationaal en doorheen de tijd op te volgen, en is veel minder geschikt als leidraad om te bepalen hoeveel gezinnen minimaal nodig hebben om menswaardig te kunnen leven. De budgetstandaard die recent voor België werd ontwikkeld heeft echter wel tot doel zo objectief mogelijk te bepalen hoeveel iemand minimaal nodig heeft om op een menswaardige manier aan de samenleving te kunnen participeren. Op basis van de budgetstandaard komt men dan ook tot een ander – en vooral een genuanceerder – beeld van hoeveel een gezin nodig heeft om een aanvaardbare levensstandaard in België te bereiken. De budgetstandaard is dan ook goed geschikt voor de evaluatie van de doeltreffendheid van de minima in de sociale zekerheid en de bijstand.

Toch is ook de budgetstandaard niet boven alle kritiek verheven en blijft hij, ondanks het onderscheid tussen een groot aantal typegezinnen, veralgemenend. We raden dan ook alle hulpverleners die de budgetstandaard wil hanteren (bv. in het kader van de toekenning van aanvullende steun of bij het bepalen van het leefgeld in schuldbemiddeling) aan om deze norm niet als absoluut, maar wel als referentie-norm te hanteren. Voor iedere cliëntsituatie afzonderlijk zal steeds moeten bekeken worden of de korven en bedragen niet moeten worden aangepast (lees: verhoogd) in functie van de concrete omstandigheden en problemen. We denken hierbij in de eerste plaats aan alle uitgaven die noodzakelijk verbonden zijn aan bepaalde ziektes, chronische aandoeningen of handicaps. Daarnaast zijn er nog heel wat andere extra kosten waartoe cliënten vaak genoodzaakt worden, zoals schulden, te betalen alimentatiegelden, hogere uitgaven voor voeding wegens het niet bezit van een diepvriezer, hogere mobiliteitskosten door de noodzaak van een auto, ... Tenslotte zijn er drie uitgavenposten in de budgetstandaard waarbij voor de berekening van de noodzakelijke kosten niet vertrokken is van een noodzakelijk minimumbedrag, maar wel van een gemiddeld betaalde kostprijs. Het betreft hier de uitgaven voor huur, de verbruikerskosten en de schooluitgaven voor jongeren in het secundair onderwijs. Omdat al deze uitgaven zeer sterk kunnen variëren, is het noodzakelijk om deze gemiddelde kosten te vervangen door reële.

We willen benadrukken dat de noodzakelijke kennis- en planningscompetenties, verbonden met deze budgetstandaard een hulpverleningscontext vereisen die meer biedt dan het louter toekennen van financiële middelen. Om een menswaardig leven te kunnen leiden, moeten de betrokkenen ook het gedrag (willen/leren/kunnen) stellen dat correspondeert met de budgetstandaard. Een succesvolle hulpverleningsstrategie behelst naast geld verlenen, ook motiveren en leren budgetteren. Om hierbij niet in de valkuil van disciplineren te trappen, maar juist emancipatorisch te werken, is het belangrijk om voortdurend oog te hebben voor de noodzakelijke individuele voorwaarden (beschikken mensen over voldoende sociaal,

psychologisch en cultureel kapitaal?) en maatschappelijke omstandigheden (zijn het onderwijs, het verenigingsleven, de gezondheidszorg,... wel voldoende toegankelijk voor iedereen?).

Bibliografie

- Bradshaw, J. (Ed.) (1993), *Budget Standards for the United Kingdom*. Aldershot: Avebury, 272p.
- Deleeck, H. (2001), *De architectuur van de welvaartsstaat opnieuw bekeken*. Leuven / Leusden: Acco, 482p.
- Doyal, L. en Gough, I. (1991), *A Theory of Human Need*. Houndmills: Macmillan Education LTD, 365p.
- Goedemé, T. (2006), 'Het socio-vitaal minimum. Update 2006', *Tijdschrift voor Welzijnswerk*, 30 (276): 5-10.
- Goedemé, T. (2008), 'Het socio-vitaal minimum. Update 2008', *Tijdschrift voor Welzijnswerk*, 32(293): 21-24.
- Goedemé, T. (2009), 'Armoede in de Europese Unie. Loopt er een scheidslijn tussen Oost en West?', in Vranken, J., Campaert, G., Dierckx, D. en Van Haarlem, A. (eds.), *Arm Europa. Over armoede en armoedebestrijding op het Europese niveau*, Leuven / Den Haag: Acco, p.103-124.
- Storms, B. and Van den Bosch, K., (eds.) (2009), *Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen*, Leuven / Den Haag: Acco, 342p.
- Van den Bosch, K. (1997), *Wat heeft een gezin nodig om rond te komen? Budgetnormen voor drie type-gezinnen*, UFSIA/Berichten: Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid, oktober 1997, <http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be>, 28p.
- Van den Bosch, K. (1999), *De meting van armoede, op basis van subjectieve en consensuele maatstaven*, UFSIA/Berichten, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid, december 1999, <http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be>, 23p.
- Van den Bosch, K., Storms, B., Van Mechelen, N. en Goedemé, T. (2009), 'Armoedegrenzen voor Europa', in Vranken, J., Campaert, G., Dierckx, D. en Van Haarlem, A. (eds.), *Arm Europa. Over armoede en armoedebestrijding op het Europese niveau*, Leuven / Den Haag: Acco, p.195-211.
- Van Thielen, L., Deflandre, D., Baldewijns, K., Boeckx, H., Leysens, G., Storms, B., Casman M.-T. en Van den Bosch, K. (2010), *Minibudget. Wat hebben gezinnen nodig om menswaardig te leven in België?* Onderzoek gefinancierd door Federaal Wetenschapsbeleid in opdracht van de POD MI, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid, 458p.